

“ฝัน” (ไม่ไกล แต่ก็ไม่ง่ายที่จะไปถึง) “ของจีน”

Tom Miller, *China's Asian Dream: Empire Building Along the New Silk Road*. London: Zed Books, 2019. 297p. ISBN 978-1-78699-741-8.

| 122

วรารักษ์ เฉลิมพันธุ์ศักดิ์

แน่นอนว่าการแพร่ระบาดของไวรัส Covid-19 ที่ใกล้จะครบรอบขวบปี คงเป็นสิ่งที่อยู่ในห้วงสำนึกของใครหลายคนเมื่อนึกถึงจีน ไม่ว่าจะนึกถึงด้วยมุมมองการการเป็นแหล่งแพร่เชื้อ (ที่อาจก่อคำถามเชิงสืบเสาะได้ไม่น้อยว่า แท้จริงเชื่อดังกล่าวมีที่มาอย่างไรกันแน่) หรืออาจนึกถึงประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและรับมือกับปัญหา (ที่อาจก่อข้อสงสัยในเชิงเปรียบเทียบได้ไม่น้อยว่า หรือประสิทธิภาพในการรับมือวิกฤตที่อาจไม่ง่ายจะหากรณีเทียบเคียงในประวัติศาสตร์ อาจยังไม่ใช่ว่าคุณสมบัติของสังคมประชาธิปไตย) จนก่อคำถามมากมายว่า หรือในช่วงสัปดาห์แรกของศตวรรษที่ 21 มนุษย์เราคงต้องยอมส่งมอบเสรีภาพส่วนบุคคล (ที่สังคมตะวันตกยึดถือให้เป็นหนึ่งในแก่นแท้ของความเป็นปัจเจก) ในหลากหลายทางให้กับเหล่าผู้มีอำนาจหน้าที่ (ไม่ว่าจะเข้ามา และ/หรือรักษาการครองอำนาจไว้ด้วยวิธีการเช่นใด?) ในการกำหนดการก้าวของทั้งปัจเจกและสังคม

สำหรับประเทศร่ำรวยอาจผ่านช่วงยากลำบากที่สุดได้ราวปลายปีหน้า ส่วนกลุ่มที่สถานะทางเศรษฐกิจอ่อนด้อยกว่าก็คงต้องรอเวลาในช่วงถัด ๆ ไป นั่นหมายถึงเพียงแค่การรักษาชีวิต หากการค้นพบวัคซีนประสบความสำเร็จในเร็ววัน มีพักต้องถามถึงการพยายามหาทางฟื้นตัวระยะยาวจากผลกระทบทางเศรษฐกิจ อาทิ การดึงเหวของดัชนีหลักทรัพย์สำคัญอย่าง Nikkei, Dow Jones, FTSE ที่ยังไม่สามารถฟื้นระดับมาใกล้เคียงกับดัชนีก่อนเกิดวิกฤต อัตราการว่างงานที่กระจายตัวกว้างและสูงเป็นประวัติการณ์ ไม่นับรวมภาพความหดหู่ที่ว่า ไม่ง่ายเช่นกันที่จะมีการจ้างงานใหม่ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) เตือนถึงภาวะเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลก ไทยอาจจะเทียบเคียงใกล้เคียงกับประเทศสมาชิกกลุ่ม G-7 ที่ระดับร้อยละ -5 ถึง -15 ขณะที่จีนกับบางประเทศในเอเชียกลาง แอฟริกา และแม้กระทั่งเพื่อนบ้าน CLMV ของเราอาจมีอัตราการเติบโตดีที่สุดที่ร้อยละ 2.5 และแย่สุดที่ร้อยละ -5¹

ตัวเลขเศรษฐกิจไตรมาสสองของจีน แสดงการเติบโตของผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ (GDP) ที่ระดับร้อยละ 3.2 นอกจากมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจด้านต่าง ๆ ของภาครัฐหลังผ่านพ้นช่วง

¹ Julie Bort, "Bill Gates thinks the COVID-19 pandemic won't be over until the end of 2021, even for the world's richest countries," *Business Insider*, August 8, 2020, accessed on September 3, 2020, <https://www.businessinsider.com/bill-gates-thinks-pandemic-could-over-at-the-end-of-2021-2020-8>; Lora Jones, Daniel Palumbo and David Brown, "Coronavirus: A visual guide to the economic impact," *BBC*, June 30, 2020, accessed September 3, 2020, <https://www.bbc.com/news/business-51706225>

ล็อกดาวน์ ความมั่นใจในการจับจ่ายใช้สอยของชาวจีนมีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้ตัวเลขดังกล่าวปรากฏขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนสัมพันธ์กับบรรดาบริษัททางด้านเทคโนโลยี และกลุ่มอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มักมีพลังทุนสะสม และระบบในการดำเนินงานที่มีส่วนช่วยในการเยียวยาตนเองมากกว่ากิจการด้านอื่นๆ เพราะเม็ดเงินอัดฉีดจากรัฐบาลไม่อาจจัดได้ว่ามากนักเมื่อเทียบกับเมื่อครั้งที่เศรษฐกิจจีนเผชิญกับวิกฤตการเงิน ค.ศ. 2008

ที่น่าสนใจก็คือ กลุ่มธุรกิจจีนจำนวนไม่น้อยใช้โอกาสที่การเคลื่อนไหวไปมาระหว่างประเทศไม่อาจดำเนินการได้โดยง่ายในการค่อย ๆ ตัดวงจรสัมพันธ์ด้านธุรกิจการค้าและการลงทุนกับต่างประเทศ และหันมาดำเนินการเรื่องดังกล่าวภายในระบบเศรษฐกิจของจีนเอง ที่น่าสนใจก็คือ เส้นทาง การตัดสัมพันธ์ (decoupling) ดังกล่าวเป็นสิ่งที่รัฐบาลโดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) เสนอในช่วงที่สงครามเศรษฐกิจระหว่างปักกิ่งกับวอชิงตันยังร้อนแรง² ในฐานะเส้นทางหนึ่งของการพยายามยับยั้งการขยายบทบาทการนำในสังคมระหว่างประเทศของปักกิ่งที่ สี จิ้นผิง (Xi Jinping) วาดความฝันถึงทั้งการฟื้นฟูชีวิตชีวา (rejuvenation) ดินแดนและชาวจีนที่เผชิญความอับยศในช่วงศตวรรษที่ 19 และการแสดงบทบาทระหว่างประเทศมากขึ้นในศตวรรษนี้ โดยมีภูมิทวีทัศน์และแผนการลงทุน (อาจจะต้องมีการสืบเสาะเม็ดเงินลงทุนที่แท้จริงในอีกหลาย ๆ โครงการ) อย่าง การริเริ่มเส้นทางสายไหม (Belt and Road Initiative: BRI) ที่ครั้งหนึ่งปักกิ่งเคยเรียกชื่อย่อว่า “หนึ่งแถบ หนึ่งเส้นทาง” (yi dai, yi lu)

ทอม มิลเลอร์ (Tom Miller) ที่อาศัยประสบการณ์จากการเป็นนักวิจัยอาวุโส และการเป็นอดีตบรรณาธิการ China Economic Quarterly เชื่อมโยงมิติด้านประวัติศาสตร์และแนวคิดภูมิศาสตร์การเมืองหรือภูมิรัฐศาสตร์ (geopolitics) รวมถึงภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ เข้ากับการลงพื้นที่สัมภาษณ์ทั้งที่เป็นทางการและใช้การพูดคุยกับผู้คนมากมายหลากหลายระดับ รวมถึงสถิติทางเศรษฐกิจ บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่ใช้ในการพิจารณาว่า ความฝันของจีน ที่มิลเลอร์เห็นว่า คือการเป็นมหาอำนาจเต็มรูปแบบที่มีพลังและอิทธิพลในเขตพื้นที่ของตนเอง จะประสบความสำเร็จ มากน้อยเพียงใด ด้วยสภาพเงื่อนไขอย่างไร ทั้งนี้เขตพื้นที่ดังกล่าวสำหรับมิลเลอร์แล้วให้ความสำคัญกับทวีปเอเชีย แต่ก็เป็นไปได้ที่จะตัดการเชื่อมต่อกับผืนดินกว้างใหญ่ของยูเรเชีย (ที่หลากหลายอารยธรรม และ/หรือเชื้อชาติยึดถือถือเป็นแหล่งกำเนิดไม่โดยตรงก็โดยอ้อม³) โดยที่พลังดังกล่าว ไม่ว่าจะปักกิ่งจะยอมรับหรือไม่ก็ตาม มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การสร้างจักรวรรดิตามเส้นทางสายไหมที่สี จิ้นผิงเสนอขึ้นใหม่ แม้ว่ามุมมองความคิดอาจไม่ถือว่า

² “Coronavirus: Chinese economy bounces back into growth,” *BBC*, July 16, 2020, September 3, 2020, <https://www.bbc.com/news/business-53399999>; Jennifer Choo, Jean Oi, Christopher Thomas, and Xue (Xander) Wu, “After Covid-19: Rebooting Business in China,” *The Diplomat*, July 7, 2020, accessed September 3, 2020, <https://thediplomat.com/2020/07/after-covid-19-rebooting-business-in-china/>.

³ ผู้เขียนให้ภาพเช่นนี้ไว้แล้วในงานเขียนชิ้นอื่น จึงไม่ขอกล่าวซ้ำในที่นี้ ผู้สนใจในประเด็นดังกล่าวโปรดศึกษาเพิ่มเติมที่ วรารักษ์ เกลิมพันธุ์ศักดิ์, “หน่วยที่ 1 แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการเมืองการปกครองของประเทศในเอเชีย” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา การเมืองการปกครองของประเทศในเอเชีย (Governments and Politics in Asia)* (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2560).

แปลใหม่สำหรับผู้ที่สนใจติดตามเรื่องราวความเป็นไปของจีน เอเชียตะวันออก และแม้กระทั่งความสัมพันธ์ระหว่างมหาอำนาจ แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า ลำดับการเล่าเรื่องและความคิดเห็น ตลอดจนการสอดแทรกภาพเหตุการณ์ (แน่นอนว่าคือการเลือกบอกเล่าผ่านมุมมองของมิลเลอร์) ทำให้การอ่านเรื่องราวทางเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์ ที่อาจให้ความรู้สึกแห่งพลังสำหรับผู้คนจำนวนไม่น้อย กลายเป็นเรื่องราวที่น่าติดตามมากยิ่งขึ้น

หลากหลายประสบการณ์ และความคาดหวังกับ BRI

ข้อมูลของหนังสือความหนาไม่เกิน 300 หน้าเล่มนี้ โดยเฉพาะในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับสถิติทางเศรษฐกิจและการดำเนินการของ BRI ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลช่วงก่อน ค.ศ. 2018 สำหรับการตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 2017 นั้น ข้อมูลการลงพื้นที่ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในช่วง ค.ศ. 2013-2015 ซึ่งสำหรับผู้ติดตามความเป็นไประหว่างประเทศแล้วนับได้ว่าเป็นอีกหนึ่งช่วงเวลาที่น่าสนใจยิ่ง โดยเฉพาะการพยายามปรับตัวของเหล่าผู้นำประเทศมหาอำนาจที่พยายามแสวงหาหลากหลายวิธีในการกระตุ้นเศรษฐกิจที่ยังซบเซาจากวิกฤต ค.ศ. 2008 รวมถึงการทำความเข้าใจรับมือกับการเปลี่ยนผ่านรุ่นผู้นำของจีน ก่อนที่สี จิ้นผิง จะประกาศนโยบายที่ต่อมาพัฒนาขึ้นเป็น BRI

ช่วงเวลาก่อนการตีพิมพ์ครั้งที่ 2 มีทั้งความเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่หลายประเทศดูจะให้ความสนใจกับการริเริ่มของจีน โดยเฉพาะกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในเส้นทางของ BRI ที่เข้าใจโครงการดังกล่าวในฐานะ “การทูตด้านโครงสร้างพื้นฐาน” (infrastructure diplomacy) ของจีน ว่าอาจมีขนาดอยู่ระหว่าง 1-8 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ ท่ามกลางข้อสงสัยอยู่ไม่น้อยต่อปัญหาการติด “กับดักหนี้” (debt traps) ขนาดใหญ่ระยะยาวหากรัฐบาลใดเข้าไปสัมพันธ์กับโครงการลักษณะดังกล่าวจากจีน เช่นเสี่ยงวิพากษ์วิจารณ์ต่อชะตากรรมของศรีลังกาที่มักได้ยินกันอยู่บ่อยครั้ง การสร้างถนน ท่าเรือ ทางรถไฟ สนามบินนานาชาติ และโรงไฟฟ้าพลังถ่านหิน ในช่วง ค.ศ. 2009-2014 เปิดโอกาสให้จีนเข้ามาสนับสนุนทางการเงินมูลค่ากว่า 5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นส่วนแบ่งร้อยละ 70 ของโครงการพัฒนาในลักษณะดังกล่าว ทำให้หนี้ต่างประเทศของศรีลังกาอยู่ที่ระดับร้อยละ 36 ของขนาด GDP ของประเทศเมื่อ ค.ศ. 2010 และเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 95 ในค.ศ. 2015 (pp. xii-xiii, 186-195)

ปากีสถานจะประสบชะตากรรมเช่นเดียวกับศรีลังกาหรือไม่ อาจไม่ใช่สิ่งที่จะสามารถตอบได้ง่ายในเร็ววัน แม้กระนั้นก็ตาม การนำเสนอข้อมูลของมิลเลอร์คงทำให้ผู้อ่านยากจะไม่เหลือบสายตาไม่ในทิศทางดังกล่าว เพราะแม้โครงการที่แสนดึงดูดความสนใจอย่างระเบียบเศรษฐกิจจีน-ปากีสถาน (CPEC) จะประกาศวงเงินเริ่มต้นไว้ที่ 46 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยไม่รวมเม็ดเงินอีกกว่า 11 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ที่จีนตกลงช่วยยกระดับท่าเรือกวาดาร์ (Gwarda) รวมถึงสาธารณูปโภคพื้นฐานโดยรอบทั้งโครงข่ายถนนและรถไฟ และเพื่อสร้างความมั่นคงปลอดภัยให้กับจีน ปากีสถานยอมจัดตั้งหน่วยความมั่นคงพิเศษจำนวน 12,000 นาย เพื่อดูแลเขตพื้นที่การลงทุน แต่ธนาคารการพัฒนาจีน (CDB) หนึ่งในกลไกด้านหลักด้านการเงินของจีนกลับให้คำแนะนำบักกิ่งว่าไม่ควรลงทุนในปากีสถานเกินกว่า 1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี ทำให้ปากีสถานต้องเร่งระดมทุนด้วยการออกพันธบัตรครั้งใหญ่ที่สุด

ใน ค.ศ. 2017 ด้วยเหตุที่การนำเข้าสินค้าทุนที่เกี่ยวข้องกับ CPEC จำนวนมากจากจีนทำให้ขาดดุลงบประมาณคิดเป็นร้อยละ 8.7 ของขนาด GDP จนถึงขนาดที่รัฐบาลเตรียมขอรับความช่วยเหลือจาก IMF มูลค่า 6-7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปีต่อมา ก่อนที่จีนจะผ่อนคลายเรื่องขนาดเงินลงทุน (pp. xvii-xviii, 174-180)

ไม่ว่าจะอย่างไร สิ่งที่ปรากฏชัดยังคงเป็นรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นอย่างน่าจับตาของบรรดาบริษัทอุตสาหกรรมจีนที่ร่วมผลักดัน BRI อาทิ กระทรวงพาณิชย์ของจีนรายงานว่า รายได้จากโครงการด้านวิศวกรรมจากต่างประเทศใน ค.ศ. 2017 เพิ่มขึ้นร้อยละ 6 จากปีก่อนหน้าคิดเป็นมูลค่า 169 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ส่วนสัญญาใหม่เพิ่มขึ้นร้อยละ 9 คิดเป็นมูลค่า 265 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งกว่าร้อยละ 60 มาจากประเทศที่เกี่ยวข้องกับ BRI หรือรายงานจากกระทรวงเดียวถึงการเข้าลงทุนโดยตรงของบริษัทต่าง ๆ จากจีนมูลค่า 14.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐเมื่อ ค.ศ. 2015 ใน 49 ประเทศตามเส้นทาง BRI ดินแดนที่ได้รับอานิสงส์ในปีนั้นมากที่สุดคือ สิงคโปร์ คาซัคสถาน ลาว อินโดนีเซีย รัสเซีย และไทย

ไม่เพียงเท่านั้น ภาคการเงินการธนาคารของจีนยังได้รับความสำคัญเพิ่มขึ้นมาก แม้กระทั่งการผลักดันให้ปักกิ่งเป็นแกนหลักในการสถาปนาสถาบันการเงินระหว่างประเทศแห่งใหม่ ทั้งธนาคารการพัฒนาใหม่ (NDB) และธนาคารการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานเอเชีย (AIIB) ที่จะค่อย ๆ เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในการร่วมผลักดัน “ความฝันของจีน” ผ่านทั้งการขยายขอบเขตและการหยั่งรากของสารพัดโครงการพัฒนาที่ทั้งฝ่ายผู้ลงทุนอย่างจีน และผู้รับการลงทุนมากมายหลายดินแดนพยายามเชื่อมโยงให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับ BRI ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง แต่สำหรับมิลเลอร์ (ถึงวันที่ตีพิมพ์หนังสือ) โครงการต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่ช่วยขยายแขนขาให้กับธนาคารจีน ไม่ว่าจะเป็นธนาคารกลางจีน (BOC) ธนาคารซีตีก (CITIC) และโดยเฉพาะ CBD และธนาคารเพื่อการนำเข้าและส่งออกของจีน (China Exim) ซึ่งสองธนาคารหลังเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในประเทศมาตั้งแต่ต้น (pp. xiv, chap 1)

การลำดับเนื้อหาแบบให้ภาพของความสำเร็จและความหวังมาก่อนการตั้งคำถาม ทำให้เนื้อหาในบทที่ 2 ของมิลเลอร์กล่าวถึงนโยบายการมุ่งตะวันตกของจีน ที่มีมาก่อนหน้าการประกาศ BRI ของสี จิ้นผิง แน่นนอนว่า สำหรับผู้ที่สนใจเรื่องราวของจีนนั้นแทบไม่ต้องเอ่ยเลยว่า การมุ่งตะวันตก เป็นหนึ่งในวิสัยทัศน์การแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมที่ทั้งกระจายตัวและกว้างขวางในสังคมจีน ซึ่งทำให้ผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายสังคมอย่าง เจอราด เลมอส (Gerard Lemos) เคยตั้งข้อสังเกตและให้รายละเอียดในเรื่องความแตกต่างดังกล่าวที่เชื่อมโยงไปถึงการเพิ่มขึ้นของอัตราการก่ออาชญากรรมและอัตวินิบาตกรรมในเขตเมืองใหญ่ ที่เป็นแหล่งกระจุกตัวในการตามหาฝันถึงชีวิตที่ดีขึ้นของผู้คนจากหลากหลายภูมิภาค โดยเฉพาะดินแดนทางตอนกลางและตะวันตกของประเทศ สำหรับเลมอสแล้ว นี่คือเส้นทางของจุดจบแห่งความฝัน ที่ทำให้ผู้คนจำนวนไม่น้อยหวนเกรงต่อความเป็นไปในอนาคต หากสภาพการณ์ยังไม่ได้

รับการเอาใจใส่แก้ปัญหาอย่างเพียงพอ⁴ สองปีหลังเลมอสตีพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับเรื่องราวดังกล่าว สีจิ้นผิงก็รวมเอา BRI เข้าเป็นส่วนหนึ่งของการบรรลุเส้นทางฝันที่ประกาศเมื่อ ค.ศ. 2014

การพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันตกจึงเป็นความพยายามอย่างต่อเนื่องก่อนหน้าการขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำอันดับหนึ่งของสี จิ้นผิง และก็ไม่ใช่เรื่องแปลกอีกเช่นกันที่ “หนึ่งแถบ” (*yi dai*) ประกาศขึ้นที่คาซัคสถาน เพื่อนบ้านใกล้ชิดกับซินเจียง มณฑลตะวันตกสุดของจีนที่เผชิญปัญหาความรุนแรงบ่อยครั้งโดยเฉพาะช่วงปลายสมัยของ หู จิ้นเทา (Hu Jintao) สืบเนื่องมาซึ่งสมัยของสี จิ้นผิง กล่าวได้ว่าช่วงระหว่าง ค.ศ. 2009-2014 อุรุมชี (Urumqi) อุดมไปด้วยความรุนแรงหลายรูปแบบทั้งการจลาจล การใช้ระเบิดพลีชีพ แม้กระทั่งการใช้ดาบยาวโจมตีผู้บริสุทธิ์ที่สถานีรถไฟคุนหมิง ในมณฑลยูนนาน ที่มีชาวมุสลิมจากหลายพื้นที่เคลื่อนไหวไปมาอยู่มากมาย แน่แน่นอนว่า อุยกูร์ (Uyghur) จากซินเจียงก็เป็นหนึ่งในนั้น

คอร์กอส (Khorghos) เชื่อมคาซัคสถาน และคาชการ์ (Kashgar) ใกล้มาทางชายแดนคีร์กีซสถาน ทาจิกิสถาน อัฟกานิสถาน และปากีสถาน จึงเป็นพื้นที่ซึ่งปักกิ่งสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลายรูปแบบ โดยดึงเหล่าผู้ประกอบการจากชายฝั่งตะวันออกเข้ามาในพื้นที่ด้วยแรงจูงใจหลากหลายรูปแบบ แม้ว่าการลงพื้นที่ของมิลเลอร์ดูจะเห็นภาพที่ต่างไปจากความหวังของปักกิ่ง โดยเฉพาะในเรื่องการขยายตัวของเศรษฐกิจชายแดน แต่ก็ได้เห็นความคึกคักของบริการขนส่งข้ามทวีปที่เชื่อมคอร์กอสเข้ากับเส้นทางเดิมของอดีตสหภาพโซเวียตเพื่อเชื่อมต่อไปยังเยอรมนีที่เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ ค.ศ. 2012 แม้จะต้องใช้เวลา 15 วันกับเส้นทางความยาว 10,000 กิโลเมตร แต่ก็ยังเร็วกว่าเส้นทางขนส่งทางทะเลถึง 1 เดือน ชิ้นส่วนยานยนต์และอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ของหลากหลายบริษัทข้ามชาติชื่อดังระดับโลก อาทิ BMW, Audi, HP, Foxconn, Dell บนเส้นทางการค้าระหว่างจีนกับยุโรป ล้วนผ่านเส้นทางดังกล่าว เพราะปักกิ่งยังได้วางเส้นทางเชื่อมต่อไปยังเมืองอุตสาหกรรมผ่านในของตน ไม่ว่าจะเป็น ซีอาน เจิ้งโจว อู่ฮั่น ฉงชิ่ง ฉางซา และเฉิงตู เป็นต้น และยิ่งวางแผนจะขยายเส้นทางต่อไปยังอิหร่านและตุรกี โดยมีรัสเซียร่วมให้การสนับสนุน แม้ไม่อาจเรียกได้ว่าใกล้ชิดในแบบที่ผู้นำปักกิ่งและมอสโคว์หวังจะแสดงออกผ่านสื่อมากมาย แต่อย่างน้อยก็ยังมีข้ออุปสรรคใหญ่ เพราะเหตุว่า รัสเซียเองก็จะได้ประโยชน์จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของอาณาบริเวณดังกล่าวด้วยเช่นกัน (pp. chap 2)

นอกเหนือจากเส้นทางข้างต้น การแสวงหาเส้นทางลงใต้เพื่อออกสู่ทะเลของดินแดนตอนกลางและตอนใต้ยังเป็นสิ่งที่ปักกิ่งให้การสนับสนุน และได้เชื่อมโยงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ BRI ยูนนาน กับ กวางซี (ติดชายแดนเวียดนาม) เป็นหน้าด่านสำคัญในเรื่องดังกล่าว โดยเฉพาะยูนนาน (หนึ่งในมณฑลที่ยากจนที่สุดของจีน) ซึ่งที่ปรึกษาแห่งรัฐวางแผนให้คุนหมิง ที่มีประชากรในราว 4 ล้านคนเป็นประตูสู่ภูมิภาคในแผน “การเปิดภาคตะวันตกเฉียงใต้” (Opening Up the Southwest) ใน ค.ศ. 2011 ท่ามกลางบรรยากาศที่เริ่มเปลี่ยนแปลงภายในเมียนมาร์กับการฟื้นตัวของระบอบ (กึ่ง?) ประชาธิปไตย หลังการ

⁴ Gerard Lemos, *The End of the Chinese Dream: Why Chinese People Fear the Future* (New Heaven: Yale University Press, 2012).

เลือกตั้งทั่วไปครั้งแรก ทำให้บรรยากาศความสนิทสนมแต่เดิมของรัฐบาลทหารเมียนมาร์กับเม็ดเงินลงทุนมหาศาลก่อนหน้านี้ของจีนดูจะเริ่มเปลี่ยนแปลง

การเป็น “หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ที่ไม่เท่าเทียม”⁵ ที่แม้จะรับเม็ดเงินลงทุนมหาศาลจากโครงการท่อส่งก๊าซและน้ำมันจากเจ้าผิงกั๋วในรัฐอาระกันหรือยะไข่ เชื่อมต่อเข้าฉงชิ่งผ่านยูนนาน จะประสบความสำเร็จในการช่วยสนับสนุนหลักประกันด้านพลังงานให้กับจีน แต่อีกหนึ่งโครงการใหญ่อย่างการสร้างเขื่อนพลังงานไฟฟ้ามยติซอน (Myitison Dam) ที่มีขนาดกำลังผลิตไฟฟ้าเต็มประสิทธิภาพไม่ด้อยไปกว่าเขื่อนสามผา/สามโตรก (Three Gorges Dam) ที่นั่นฉงเจียงหรือแม่น้ำแยงซีเกียงของจีนยังคงค้างคา ในขณะที่จีนเองก็ยังคงคาดหวังการเข้าพัฒนาพื้นที่แถบท่าเรือเจ้าผิงกั๋วให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อเชื่อมต่อกับท่าเรืออื่น ๆ ที่ได้เข้าลงทุนไว้แล้วเช่นที่ศรีลังกา กวาดาร์ดังกล่าวข้างต้น และท่าเรือไพริอัส (Piraeus) มูลค่ากว่า 4 พันล้านยูโร ในกรีซ ที่ไม่เพียงจะเข้ามาเป็นคู่แข่งสำคัญกับเมืองท่าในยุโรปอย่างฮัมบูร์ก ร็อตเตอร์ดัม และอันท์เวิร์ป (pp. xv, chap 4) แต่ยังเป็น การช่วยให้ปักกิ่งมีฐานที่มั่นทางเศรษฐกิจ (แน่นอนว่ายากจะหลีกเลี่ยงมิติด้านการเมืองและความมั่นคง) ในย่านอ่าวเบงกอล ที่จะเชื่อมโยงกับเส้นทางการพยายามการมีบทบาทในการพัฒนาท่าเรือหลากหลายแห่งในอินโดนีเซีย และโดยเฉพาะมาเลเซีย ที่ยังคงถือได้ว่า ยังคงมีบทบาทสำคัญยิ่งในย่านเส้นทางช่องแคบมะละกา ที่จีนยังคงใช้เป็นเส้นทางหลักในการขนส่งน้ำมันจากตะวันออกกลาง⁶

⁵ ผู้เขียนนิยามความสัมพันธ์ระหว่างเมียนมากับจีนด้วยถ้อยคำดังกล่าว โดยใช้ข้อมูลทั้งช่วงเวลาก่อนหน้าและช่วงเวลาค้อมเกี่ยวกับการลงพื้นที่ของมิลเลอร์ ทำให้เห็นว่า การที่อุปสรรคใหญ่ของความสัมพันธ์ดังได้กล่าวไว้ในเนื้อหาข้างต้นยังคงดำรงอยู่ทำให้ แม้โดยภาพรวมความสัมพันธ์และทิศทางการเข้าร่วม BRI ของเมียนมาร์ยังคงเป็นผลบวก แต่คงยากจะดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ได้ง่ายดายเป็นเหมือนช่วงก่อนหน้า ผู้ที่สนใจความเป็นไปในเรื่องดังกล่าวโปรดศึกษาเพิ่มเติมที่ วรารักษ์ เฉลิมพันธุ์ศักดิ์, “ภาพลักษณ์จีนในสายตาประเทศเพื่อนบ้าน: บทสำรวจการนำเสนอข่าวสารและภาพลักษณ์จีนในสายตาสื่อหนังสือพิมพ์เพื่อนบ้าน ศึกษาผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ในกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม,” (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สนับสนุนโดยสถาบันคลังปัญญาคณาจารย์เพื่ออนาคตไทย วิทยาลัยบริหารรัฐกิจและรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, 2555) หรือหากสนใจศึกษาในรูปแบบของบทความวิจัยโปรดดู วรารักษ์ เฉลิมพันธุ์ศักดิ์, “ภาพลักษณ์จีนในสายตาประเทศเพื่อนบ้าน: บทสำรวจการนำเสนอข่าวสารและภาพลักษณ์จีนในสายตาสื่อหนังสือพิมพ์เพื่อนบ้าน ศึกษาผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ในกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม,” รัฐศาสตร์สาร 33, ฉ. 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2555).

⁶ ผู้เขียนให้ภาพการเชื่อมต่อเส้นทางท่าเรือที่สำคัญสำหรับ เส้นทางสายไหมทางทะเลแห่งศตวรรษที่ 21 ของจีน หรือที่ครั้งหนึ่งเคยเรียกโดยย่อว่า “หนึ่งเส้นทาง” (*yi lu*) รวมถึงเรื่องของการลงทุนพัฒนาท่าเรือไพริอัส และการตั้งคำถามต่อการแสดงบทบาทของจีนในเรื่องดังกล่าวไว้ที่อื่นแล้วจึงไม่ขอกล่าวซ้ำในที่นี้ ผู้สนใจในเรื่องดังกล่าวโปรดศึกษาเพิ่มเติมที่ วรารักษ์ เฉลิมพันธุ์ศักดิ์, “เส้นทางสายไหมทางทะเลแห่งศตวรรษที่ 21: การหวนคืนของเส้นทางสายไหมทางทะเล ความเชื่อมโยงที่มากกว่ากายภาพ: พลังผลึก (ที่อ่อนเบา) ของมรดกทางประวัติศาสตร์ และแง่มุมทางวัฒนธรรม, บรรณาธิการโดย วรารักษ์ เฉลิมพันธุ์ศักดิ์ (กรุงเทพมหานคร: จตุพรตีไซน์, 2559), 71-102.

การขยายบทบาทเช่นนี้เองที่สร้างความหวั่นใจไม่น้อยให้กับผู้นำชาตินิยมของอินเดีย แม้จะมีภาพแห่งความสนิทสนมระหว่างสองผู้นำเมื่อครั้งที่ นเรนทรา โมดิ (Narendra Modi) เยือนปักกิ่งอย่างเป็นทางการเมื่อพฤษภาคม ค.ศ. 2015 รวมถึงการที่อินเดียเข้าเป็นส่วนหนึ่งจากการริเริ่มของจีนในการเชื่อมต่อระเบียงเศรษฐกิจบังคลาเทศ จีน อินเดีย และเมียนมาร์ (BCIM) และยังอนุมัติการศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างรถไฟความเร็วสูงในการเชื่อมต่อเดลีกับเจนไนระยะทาง 2,200 กิโลเมตร แต่อินเดียก็ยังพยายามผูกมิตรเป็นพิเศษกับบรรดาประเทศที่จับตามองความเคลื่อนไหวของจีนด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษ อาทิ มองโกเลีย สหรัฐอเมริกา เวียดนาม และญี่ปุ่น ซึ่งได้รับอนุมัติให้สร้างรถไฟความเร็วสูงมูลค่าราว 15 พันล้านดอลลาร์สหรัฐเชื่อมมูไบเข้ากับอาเมดาบัด (pp.180-186) เพื่อหลีกเลี่ยงจากความรู้สึกที่ถูกล้อมจากจีนปิดล้อม จากการเชื่อมโยงภาพท่าเรือในพื้นที่ต่าง ๆ ที่จีนเข้าลงทุนในย่านอ่าวเบงกอลและมหาสมุทรอินเดีย ที่ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในพื้นที่ศักยภาพสูงด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จนมีการตั้งข้อสังเกตว่า ท่าทีของอินเดียและจีนที่มีต่อกันนี้เอง ที่จะช่วยตอบคำถามว่า ศตวรรษที่ 21 จะสามารถเป็นศตวรรษแห่งอินโด-แปซิฟิก (The Indo-Pacific Century) ได้หรือไม่?

แม้ภาพเคลื่อนไหวแถบย่านมหาสมุทรอินเดียของจีนจะค่อนข้างน่าติดตาม แต่อาจจะเทียบความร้อนแรงและความกังวลไม่ได้เท่ากับความเคลื่อนไหวในย่านทะเลจีนใต้ให้กับหลายฝ่ายโดยเฉพาะเวียดนาม ที่เคยปะทะกับจีนมาแล้วเมื่อ ค.ศ. 1988 สำหรับมิลเลอร์แล้วนี่คือพื้นที่ซึ่งอาจจัดได้ว่าร้อนแรงที่สุดในแง่ศักยภาพของปัญหาที่อาจทำให้ BRI ไม่ราบรื่นเช่นที่ปักกิ่งคาดหวัง เพราะไม่ใช่แค่เพียงปัญหาการฟ้องร้องสิทธิเหนือแนวหมู่เกาะสแปรตลีย์กับฟิลิปปินส์ ที่ศาลระหว่างประเทศจากการยื่นฟ้องของมะนิลาเห็นว่า ปักกิ่งไม่มีหลักฐานชัดเจนที่มีน้ำหนักมากพอจะมายืนยันการอ้างสิทธิ์ที่มีมายาวนานทางประวัติศาสตร์ แต่ยังรวมถึงพื้นที่เกือบทั้งหมดในย่านทะเลจีนใต้ (ภายใต้การลากเส้นปะต่อกัน 9 ซีดของแผนที่ทางการจีน) โดยเฉพาะพื้นที่ในแนวหมู่เกาะพาราเซล ซึ่งใกล้ชายฝั่งเวียดนาม ที่บริษัทน้ำมันนอกชายฝั่งแห่งชาติจีน (CNOOC) ลากแท่นขุดเจาะน้ำมันเข้ามาทำการสำรวจความเป็นไปได้ในการผลิตน้ำมัน จนก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศ และเกือบจะลุกลามกลายเป็นสงครามรอบใหม่ระหว่างปักกิ่งกับฮานอย มิพักต้องเอ่ยถึงการที่จีนทำการถมทะเลเพื่อขยายพื้นที่ปลูกสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก (ทางการพาณิชย์และพลเรือนในทัศนะของปักกิ่ง) แต่มีหลายฝ่ายเห็นว่า นั่นคือโครงสร้าง

⁷ ผู้เขียนเสนอไว้ที่อื่นแล้วถึงแนวโน้มการขยายตัวทั้งทางเศรษฐกิจและการแสดงบทบาทด้านอื่น ๆ ของหลากหลายประเทศ ที่ไม่ใช่ประเทศตะวันตก โดยที่จีนและอินเดียมีศักยภาพทั้งด้านขนาดประชากร (ซึ่งหมายถึงทั้งขนาดแรงงานและขนาดตลาดภายในประเทศ) เศรษฐกิจ และทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและเทคโนโลยี ที่จะมืบทบาทสำคัญต่อไปในการกำกับทิศทางความเป็นไปของทั้งโครงสร้างและสังคมนระหว่างประเทศ สำหรับผู้สนใจในรายละเอียดโปรดศึกษาเพิ่มเติมที่ วรารักษ์ เฉลิมพันธุ์ศักดิ์, “แนวโน้มและทิศทางการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต (Global Trends) ที่อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นไปในสังคมไทย,” (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สนับสนุนโดยสถาบันคลังปัญญาด้านยุทธศาสตร์ชาติ วิทยาลัยบริหารรัฐกิจและรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, 2558) เผยแพร่ข้อมูลออนไลน์ที่ <https://www.slideshare.net/mobile/Klangpanya/global-trend-72495237> (ทั้งนี้ในช่วงเวลาของการศึกษา ยังไม่ปัญหาเรื่องการแพร่กระจายและผลกระทบจาก Covid-19 เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสมการความคิด)

ฐานที่มั่นในทะเลจีนใต้ของจีน เท่ากับจีนละเลย (อาจถึงขั้นไม่แยแส) ความคิดเห็นจากสมาชิกส่วนใหญ่ของอาเซียน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ดังกล่าว (pp. chap 6)

แม้กระนั้นก็ตาม ชายฝั่งฟิลิปปินส์และเวียดนาม อาจมีใช้เส้นทางเดียวที่แผนการ BRI ของจีนจะเข้ามาเกี่ยวข้อง พื้นที่ของสมาชิกอาเซียนอีกไม่น้อยที่จีนเข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์มากขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะผ่านกรอบดินแดนอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (GMS) ที่เคยเป็นพื้นที่แสดงอิทธิพล (ทางเศรษฐกิจ) อย่างเด่นชัดของญี่ปุ่นมาก่อน ใครหลายคนอาจลืมไปแล้วว่า แนวคิดเกี่ยวกับสารพัดเหลี่ยมเศรษฐกิจ และระเบียบเศรษฐกิจในพื้นที่นี้ เป็นผลงานการผลักดันสำคัญของโตเกียวและธนาคารพัฒนาเอเชีย แขนงด้านการเงินการธนาคารระหว่างประเทศที่สำคัญของญี่ปุ่น เช่นเดียวกับที่อาจลืมไปว่า แนวคิดเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับการเมืองในภูมิภาคเข้ากับความมั่นคง ผ่านการดำเนินการทั้งในและนอกภาครัฐ จนทำให้เกิดอาเซียน⁸ และอีกหลายเวทีสำคัญระหว่างประเทศระดับภูมิภาคที่อาเซียนมีส่วนช่วยวางโครงสร้างสถาปัตยกรรมก็มีเงาของญี่ปุ่นอยู่เช่นกัน⁹ ไม่ว่าจะอย่างไร ณ เวลานี้ (หรืออย่างน้อยตามกรอบเวลาที่มิลเลอร์เสนอ) เรื่องราวดังกล่าวจะผูกโยงเป็นส่วนหนึ่งกับ BRI อย่างแนบแน่นไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม

สิ่งที่ยากจะปฏิเสธก็คือ เวียงจันทน์ และพนมเปญ จะก้าวตามและตอบสนองเส้นทางความต้องการของปักกิ่งได้เร็วและดีกว่าประเทศสมาชิกอื่น ๆ เม็ดเงินมูลค่า 1.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐจากจีน สู้กัมพูชาทั้งในรูปของเงินช่วยเหลือและเงินกู้ดอกเบี้ยไม่สูงนัก (?) ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 2009-2013 มากกว่าเม็ดเงินที่รัฐบาลฮุนเซ็นได้จากสหประชาชาติ ธนาคารโลก ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย และสถาบันการเงินระหว่างประเทศอื่น ๆ รวมกัน ไม่นับรวมโครงการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและพลังงานอีกมากมายที่ทยอยดำเนินการมาก่อนหน้า หรือโครงการก่อสร้างศูนย์กีฬาและนันทนาการ รวมถึงโรงพยาบาลในพนมเปญมูลค่ารวม 1 พันล้านหยวน ที่จีนมอบให้ผู้นำกัมพูชาเมื่อไปเยือนปักกิ่งอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 2015 สม รังสี ผู้นำฝ่ายค้านที่ต่อสู้กับฮุนเซ็นมายาวนานก็ยังเห็นด้วยกับความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับปักกิ่ง (pp. 114-124) สำหรับผู้เขียนแล้วข้อมูลจากมิลเลอร์ ยิ่งสนับสนุนแนวคิดกัมพูชามองจีนในฐานะ “ญาติมิตรผู้เกื้อหนุน” ยังคงดำเนินอยู่ต่อไป การไม่หยิบยกเรื่องความขัดแย้งในทะเลจีนใต้ขึ้นในที่ประชุมอาเซียนใน ค.ศ. 2012 เมื่อครั้งที่พนมเปญเป็นเจ้าภาพ ทำให้สมาชิกหลายอาเซียนจำนวนมากไม่พอใจ จนอาเซียนไม่สามารถออกแถลงการณ์ร่วมอย่างเป็นทางการได้เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์¹⁰ จึงอาจจะสามารถเกิดซ้ำ หรือปรากฏในรูปแบบอื่นได้อีกในอนาคต

⁸ วรารักษ์ เฉลิมพันธุ์ศักดิ์, “หน่วยที่ 1 วิสัยทัศน์ ปัญญาชน กับการรวมกลุ่มภูมิภาค,” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา อาเซียนเบื้องต้น (Introduction to ASEAN)* (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2561).

⁹ Wararak Chalermponusak, “East Asian (security) intellectual networks: their emergence, significance and contribution to regional security (ASEAN-ISIS and its Japanese counterparts as a case study),” (Ph.D. thesis, University of Birmingham, 2012), <https://etheses.bham.ac.uk/view/id/eprint/3299>.

¹⁰ วรารักษ์ เฉลิมพันธุ์ศักดิ์, “ภาพลักษณ์จีนในสายตาประเทศเพื่อนบ้าน.”

เส้นทางความสัมพันธ์ของลาวกับจีนในทัศนะของมิลเลอร์จะไม่ต่างจากเส้นทางของกัมพูชามากนัก โดยที่สถานะและความสำคัญของเวียงจันทน์ในสมการความสัมพันธ์กับปักกิ่ง จะอ่อนด้อยกว่าพนมเปญอยู่ไม่น้อย เนื้อหาส่วนใหญ่ของมิลเลอร์ยังคงเป็นไปในทิศทางเดียวกับผู้เขียนที่เสนอว่าสำหรับเวียงจันทน์นั้น ปักกิ่งคือ “พี่ใหญ่ที่ยากจะขัดขืน” ทั้งเรื่องของการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและการเข้าลงทุนด้านคาสีโนในเขตเมืองลาไกล์ทั้งชายแดนจีนและชายแดนเมียนมาร์ที่รัฐฉาน ของกลุ่มจิมมู่เหมียน หรือดอกจิวคำ ซึ่งเป็นชื่อในภาษาลาวที่กลุ่มคิงส์โรมันใช้จดทะเบียนในฮ่องกง แม้มีจะข้อสงสัยต่อการที่กลุ่มดังกล่าวเข้าไปพัวพันกับอาชญากรรมข้ามชาติและธุรกิจมืด ที่พัวพันในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ จนก่อเกิดการตามล่าตัวและลงโทษประหารหน่อคำ จนเป็นข่าวครึกโครมระหวางประเทศมาแล้ว¹¹ แต่กลุ่มทุนดังกล่าวก็ยังขยายตัวอย่างต่อเนื่องจนวางแผนสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษต่อไป แม้โครงการเส้นทางรถไฟความเร็วขนาดปานกลางที่จะเชื่อมต่อมายังไทยดูจะยังไม่มีความไม่ลงตัว (จนถึงช่วงเวลาที่มิลเลอร์ตีพิมพ์งาน) เพราะพรรคปฏิวัติประชาชนลาวเริ่มประเมินความสัมพันธ์กับปักกิ่งใหม่ รวมถึงการเปลี่ยนรุ่นผู้นำเมื่อต้นค.ศ. 2016 ที่ผู้นำตำแหน่งสูงอย่างอดีตนายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่ง (pp. 95-113)

อาจกล่าวได้ว่า สำหรับมิลเลอร์แล้ว การเสนอเนื้อหาที่ดูจะมีน้ำหนักอยู่ที่เรื่องของอุปสรรคในการบรรลุความฝันของจีน ที่หมายถึงการสร้างจักรวรรดิตามเส้นทางสายไหมใหม่ แต่ก็มิได้ปฏิเสธว่าโอกาสในการผลักดัน BRI เป็นเรื่องยากแสนเข็ญ สำหรับผู้เขียนที่เฝ้ามองพัฒนาการในเรื่องดังกล่าวของจีน ก็ยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน ณ เวลานั้นเช่นกัน แต่ยังคงมอง BRI ในฐานะกรอบโครงการกว้างถึงกว้างที่สุดในเชิงความร่วมมือระหว่างประเทศ ที่อาจยังมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินการ และแม้กระทั่งนิยามไปได้ตลอดเวลา และเราคงมีโอกาสได้เห็นมิติด้านสังคมของ BRI เพิ่มมากขึ้น หากปักกิ่งนำเรื่องผลกระทบจาก Covid-19 เข้ามาร่วมพิจารณา

บรรณานุกรม

วรารัก เฉลิมพันธุ์ศักดิ์. “แนวโน้มและทิศทางการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต (Global Trends) ที่อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นไปในสังคมไทย.” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สนับสนุนโดยสถาบันคลังปัญญาด้านยุทธศาสตร์ชาติ วิทยาลัยบริหารรัฐกิจและรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, 2558.

<https://www.slideshare.net/mobile/Klangpanya/global-trend-72495237>.

----- “ภาพลักษณ์จีนในสายตาประเทศเพื่อนบ้าน: บทสำรวจการนำเสนอข่าวสารและภาพลักษณ์จีนในสายตาสื่อหนังสือพิมพ์เพื่อนบ้าน ศึกษาผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ในกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม.” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สนับสนุนโดยสถาบันคลังปัญญาค้นหายุทธศาสตร์เพื่ออนาคตไทย วิทยาลัยบริหารรัฐกิจและรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย รังสิต, 2555.

¹¹ วรารัก เฉลิมพันธุ์ศักดิ์, “ภาพลักษณ์จีนในสายตาประเทศเพื่อนบ้าน.”

- “ภาพลักษณ์จีนในสายตาประเทศเพื่อนบ้าน: บทสำรวจการนำเสนอข่าวสารและภาพลักษณ์จีนในสายตาสื่อหนังสือพิมพ์เพื่อนบ้าน ศึกษาผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ในกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม.” *รัฐศาสตร์สาร* 33, ฉ. 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2555).
- “เส้นทางสายไหมทางทะเลแห่งศตวรรษที่ 21: การหวนคืนของเส้นทางสายไหมทางทะเล ความเชื่อมต่อไร้กาล ตะวันออก-ตะวันตก.” ใน *ความเชื่อมโยงที่มากกว่ากายภาพ: พลังผลัก(ที่อ่อนเบา) ของมรดกทางประวัติศาสตร์ และแง่มุมทางวัฒนธรรม*, บรรณาธิการโดย วรารัก เฉลิมพันธุ์ศักดิ์, 71-102. กรุงเทพมหานคร: จตุพรดีไซน์, 2559.
- “หน่วยที่ 1 แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการเมืองการปกครองของประเทศในเอเชีย.” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา การเมืองการปกครองของประเทศในเอเชีย (Governments and Politics in Asia)*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2560.
- “หน่วยที่ 1 วิสัยทัศน์ ปัญญาชน กับการรวมกลุ่มภูมิภาค.” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา อาเซียนเบื้องต้น (Introduction to ASEAN)*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2561.
- Bort, Julie. “Bill Gates thinks the COVID-19 pandemic won't be over until the end of 2021, even for the world's richest countries.” *Business Insider*, August 8, 2020. Accessed September 3, 2020. <https://www.businessinsider.com/bill-gates-thinks-pandemic-could-over-at-the-end-of-2021-2020-8>.
- Chalermpruntusak, Wararak. “East Asian (security) intellectual networks: their emergence, significance and contribution to regional security (ASEAN-ISIS and its Japanese counterparts as a case study).” Ph.D. thesis, University of Birmingham, 2012. <https://etheses.bham.ac.uk/view//id/eprint/3299>.
- Choo, Choo, Jean Oi, Christopher Thomas, and Xue (Xander) Wu. “After Covid-19: Rebooting Business in China.” *The Diplomat*, July 7, 2020. Accessed September 3, 2020. <https://thediplomat.com/2020/07/after-covid-19-rebooting-business-in-china/>.
- “Coronavirus: Chinese economy bounces back into growth.” *BBC*, July 16, 2020. Accessed September 3, 2020. <https://www.bbc.com/news/business-53399999>.
- Jones, Lora, Daniel Palumbo and David Brown. “Coronavirus: A visual guide to the economic impact.” *BBC*, June 30, 2020. Accessed September 3, 2020. <https://www.bbc.com/news/business-51706225>.
- Lemos, Gerard. *The End of the Chinese Dream: Why Chinese People Fear the Future*. New Heaven: Yale University Press, 2012.